

Reč po reč

Foto NEMANJA JOVANOVIĆ

Stapar ima oko 3.000 stanovnika i preko 1.000 čilima starih više od sto godina. Nema kuće koja nema ovu rukotvorinu

Posetili smo tkačku koloniju u Stapar i upoznali tri vrsne tkalje

Čuvamo staparski čilim od zaborava

Stapar kraj Sombora nekada je bio centar čilimarstva u Bačkoj, a čuveni staparski čilim bio je simbol bogatih domaćinstava. Danas retko koja kuća ima razboj, a zanat od zaborava čuvaju tkalje Smiljka Stajšić, Mira Kovačev i Verica Mijatović

Smiljka Stajšić, najstarija tkalja u Stapar

Za čilim se nekad kupovalo jutro zemlje

Staparski čilim, prepoznatljiv po vencima ruža i drugog cveća, 2016. zaštićen je kao nematerijalno kulturno dobro. I dok je ranije svaka kuća u Stapar imala razboj, danas je situacija znatno drugačija. Do pre nekoliko godina u ovom malom mestu kraj Sombora samo jedna žena znala je da tka – Smiljka Stajšić (81), poznata kao baka Mica.

– U Vojvodini se nekad za čilim moglo kupiti jutro zemlje, a danas kupaca nema i tkalja je sve manje. Pre nekoliko godina okupile su se žene, pa sam ih ja obučavala da tkaju. Više ne tkam, nemam snage, ali tu sam da pokažem i posavetujem one koje ovaj stari zanat zanima – priča nam baka Smiljka, koju smo upoznali na Petoj tkačkoj koloniji.

Cilj ove tradicionalne manifestacije, na kojoj je tog dana izložen čilim star čak 200 godina, jeste očuvanje kulturnog nasleđa i oživljavanje autentičnih lokalnih brendova. Kolonija se održava uz pomoć i podršku „Etno-mreže“ i Nacionalne alijanse za lokalni ekonomski razvoj, jer ko da čuva našu istoriju i identitet ako ne mi sami. To naglašava i baka Smiljka, koja je naučila da tka još kao devojčurak od dvanaestak godina.

– Moja mati je tkala dobro i puno. Znala sam da sedim pored nje satima i gledam šta radi. Tako sam krala tajne zanata i danas kod kuće imam sedam čilima. Jedan veliki s vencima sećam se da sam istkala za mesec dana, ali dete, za razbojem sam bila i dan i noć. Posle su me bolele i ruke i leđa, ali vredelo je. Onda raširim čilim nasred kuće, pa stanim i divim se, i njemu i sebi – kaže Smiljka s osmehom.

Ona je svoj razboj poklonila tkačkoj koloniji, koju rado posećuje zato što je srce vuče.

Do pre nekoliko godina baka Mica je bila jedina tkalja u selu

Verica Mijatović, članica Udruženja „Staparska ruža“

Ostala sam bez posla i okrenula se tkanju

U 55. ostala sam bez posla. Danas je i u većim gradovima teško naći posao u tim godinama, a možete tek da zamislite kako je u malom mestu poput Stapara. Zato sam se okrenula tkanju, priznaje Verica Mijatović, tkalja Udruženja „Staparska ruža“.

Osnovama tkanja podučila ju je baka Mica, a potom je prošla tromesečnu obuku koju je organizovao Grad Sombor s „Etno-mrežom“ i **NALED-om**. Tu je savladala staparsku klečanu tehniku tkanja, nimalo jednostavnu.

– Baš kao naš ćilim, i ova tehnika je posebna. Radi se na horizontalnom razboju, a prilikom tkanja uključen je rad i ruku i nogu. Razlikuje se od pirotске jer se njihov ćilim tka vertikalno i ima drugačiji motiv.

Verica nam priča da motive „skidaju“ sa starih ćilima. Same crtaju šeme na osnovu kojih tkaju, a kad se greška potkrade, najvažnije je da je uoče što pre.

– Tada je lakše ispraviti. Zato uvek kažem da u našem poslu moraju da rade ruke, noge i glava. Moraš da se koncentrišeš, brojiš i paziš na šemu. Ruža nam je glavni motiv, ali sve zavisi od improvizacije i sposobnosti same tkalje.

Ova Staparka otkriva nam da od tkanja može da se zaradi, ali da je problem to što su prihodi neizvesni jer nikad ne znaju koliko će na kraju meseca zaraditi. Međutim, nada se da će se ta situacija uskoro promeniti jer se i kod nas ručni rad sve više vrednuje.

– Ne idemo mi u udruženje samo da bismo zaradile, već i da bismo se družile. Radimo, šalimo se, a kad zatreba, znamo i da majstorišemo. Naša drugarica Ljilija donese alat, klešta i ključ 13, pa same zategnemo razboj ako treba ili namestimo papučicu kad se pomeri. Mi smo primer da i žene u malom mestu mogu da se organizuju, rade nešto lepo i korisno, ali je samo važno da postoji volja – kaže Verica.

Zelimo da i deci u školama približimo tkanje i da ih upoznamo s našom tradicijom

Mira Kovačev, predsednica Udruženja „Staparska ruža“

Pokrenuli smo žene i oživeli našu tradiciju

Kad sam pre dve godine prvi put sela za razboj, rekla sam prijateljici da tkanje treba da se koristi kao terapija u bolnici. U ovom brzom tempu života, koji svi danas vodimo, i te kako bi pomoglo, smatra Mira Kovačev, predsednica Udruženja „Staparska ruža“.

Priseća se i svojih prvih tkačkih koraka: „Kažu oni meni otvori zev, a ja tražim po razboju, gledam kao ti mene sad jer nemam pojma šta je zev. To je razmak između dve niti, ali zato kad sam istkala prvu tkanicu, baš sam bila srećna. Mislila sam da nikad neću uspeti.“

Mira nam otkriva da ovo udruženje postoji od 2016. godine, a da je osnovano na predlog Grada Sombora. Sad su njihove ruketvorine protokolarni pokloni grada, ali i pokrajinske vlade. Ideja je bila da se nezaposlene žene animiraju, izađu iz kuće i svojim radom privređuju domaćinstvu.

– Mislim da smo u tome uspeli. Nekada su naše bake tokom zime, kad nisu išle na njivu, tkale i prodavale ćilime i tkanice. Tako su doprinosile porodici, a sada je to našim ženama omogućeno preko udruženja – kaže Mira.

Kad se kaže staparski ćilim, misli se na onaj dimenzija 2 x 3 metra. Nažalost, takvi ćilimi se danas skoro i ne tkaju jer nema zainteresovanih kupaca, pa tkalje u „Staparskoj ruži“ najčešće rade manje tkanice, ali i pismo-tašne, torbe, papuče. Svaka ruketvorina mora da ima isti motiv – neprikosnovenu staparsku ružu.

– Želimo da i deci u školama približimo tkanje. U narednom periodu dolaziće kod nas, pravićemo za njih zanimljive radionice jer želimo najmlađe da upoznamo s našom tradicijom.

Za kraj Mira nam je otkrila i kako se čuvaju ćilimi stari više od veka. – Leti se iznose na sunce, a zimi na sneg. Tako se „peru“, a potom se umotaju u bele čaršave i stavljaju u ormar ili na neko drugo mesto.

Biljana Stefanović

biljana.stefanovic@bliczena.rs